

Izvorni naučni rad

UDK 371.3:811.163.42]:008

Kristina DILICA (Osijek)

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

kristina.dilica@gmail.com

Emina BERBIĆ-KOLAR (Osijek)

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

eberbic@foozos.hr

BAŠTINSKE TEME U UDŽBENICIMA I ČITANKAMA NASTAVNOGA PREDMETA HRVATSKI JEZIK ZA PETI I ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Radom je analizirana zastupljenost baštinskih tema u okviru predmeta Hrvatski jezik u 5. i 6. razredu osnovne škole, analizirana je zastupljenost i pojavnost nematerijalnih baštinskih tema u udžbeničkim kompletima vodećih izdavačkih kuća, čitankama i jezičnim udžbenicima, odobrenih od strane MZO-a nakon provedbe reforme „Škola za život“. Cilj je rada utvrditi zastupljenost baštinskih tema u navedenim udžbenicima te na temelju dobivenih rezultata dati smjernice za daljnje aktivnosti kojima bi se baštinski sadržaji u okviru predmeta Hrvatski jezik povećali te kojima bi se dao jači naglasak na nužnosti postojanja ovakvih sadržaja u temeljnom predmetu koji potiče promišljanje o jeziku, narodu i identitetu.

Ključne riječi: *baštinske teme, nematerijalna baština, predmet, Hrvatski jezik, osnovna škola, „Škola za život“*

1. UVOD

Republika Hrvatska je zemlja iznimno bogata materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom. To bogatstvo Republika Hrvatska može zahvaliti dugoj, burnoj i raznolikoj povijesti od doseljenja Hrvata u 7. stoljeću pa sve do utjecaja austrijske, mađarske, osmanske i talijanske kulture. Takav je mozaik povijesnih prilika i razdoblja kroz stoljeća ostavio brojne neizbrisive tragove koje danas nazivamo baštinom, tradicijskom kulturom i simbolom nacionalnoga identiteta. Tradicijsku kulturu i baštinu predstavljaju svi mate-

rijalni i nematerijalni narodni ostvaraji i djelovanja koja čine bogatstvo kulturnoga identiteta. Kulturna baština, kao univerzalna vrijednost u kontekstu šire definicije kulture obuhvaća autentična duhovna i materijalna dobra koja je čovjek stvorio u svojem društveno-povijesnom djelovanju (Kušević, Dobrota, 2008, citirano u Žalac, 2017: 4). Kulturnu baštinu i tradicijsku kulturu treba proučavati i o njoj poučavati buduće generacije kako bi se što uspješnije očuvala i njegovala kao posebnost nacionalnoga identiteta, ujedno promičući i poštovanje kulturne raznolikosti i ljudsku kreativnost.

2. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA I VAŽNOST POUČAVANJA O NEMATERIJALNOJ KULTURNOJ BAŠTINI

Baština se dijeli na materijalnu i nematerijalnu, a ovaj rad poseban naglasak stavlja na nematerijalnu baštinu koja obuhvaća prakse, predstave, izraze, znanja, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, a koje zajednica ili skupina prihvaća kao dio svoje kulturne baštine. Republika je Hrvatska, kao sedamnaesta zemlja, u srpnju 2005. ratificirala Konvenciju o očuvanju nematerijalne kulturne baštine, a ona je izglasana 2003. na 32. zasjedanju Opće skupštine UNESCO-a. Ta je konvencija stupila na snagu 2006., nakon što ju je prihvatilo trideset zemalja (<https://jezik.hr/jezik-kao-bastina.html>).

Republika Hrvatska dugi niz godina intenzivno provodi aktivnosti valorizacije, popisivanja, dokumentiranja i promidžbe nematerijalne kulturne baštine, a dosadašnji popis dobara prikazuje i dokazuje bogatstvo nematerijalne baštine.

„Sukladno članku 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03, Ispravak), nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito: jezik, dijalekti, govori usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote te tradicijska umijeća i obrti“ (Carek, 2004: 69).

Škola, kao institucija koja ima odgojno-obrazovnu zadaću, u svojim kurikulumima i realizacijama nastavnih planova i programa treba poticati učenike na razvijanje znanja o vlastitoj domovini, jeziku, kulturi, povijesti i vjeri ili, zajedničkim nazivom, u razvijanju ljubavi, znanja i poštovanja prema kulturnoj baštini.

„Obrazovna funkcija podržava, nastavlja i podiže kulturu. Kulturna funkcija zahtjeva obrazovanje. Sadržaji kulture organizirano se uče u školi, odnosno u odgojno-obrazovnom procesu. Zato govorimo o školi kao o mjestu kulture“ (Vrgoč, 2005: 12).

Prema tome, škola poučavanjem o kulturi vlastitoga naroda ima važnu ulogu u formiranju nacionalne svijesti učenika, a treba težiti da ono uvijek bude na onoj pozitivnoj razini, koja će kod učenika razvijati ljubav prema svojoj domovini, jeziku, narodu, kulturi i kulturnoj baštini, ali će isto tako doprinijeti razvijanju tolerancije i uključenosti drugih i drugačijih.

3. NEMATERIJALNE BAŠTINSKE TEME, MEĐUPREDMETNI KURIKULUM I KURIKULUM PREDMETA HRVATSKI JEZIK

Međupredmetna tema Osobni i socijalni razvoj obuhvaća u svome kurikulumu povezivanje učenika i njegova odnosa prema sugrađanima i društvu u kojemu živi.

„Vrijednosti učenja i poučavanja ove teme usko su povezane sa svim vrijednostima kojima ONK pridaje osobitu pozornost: znanje, solidarnost, identitet, odgovornost, integritet, uvažavanje, poduzetnost. Pridonosi razvoju osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta, ali i identiteta osobe kao člana globalne zajednice, koji uvažava različitosti i vidi ih kao priliku za učenje“ (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne škole i gimnazije, 2019. MZOO).

Unutar navedene teme se u domeni C – Ja i društvo posebno stavlja naglasak na poučavanje o nacionalnom identitetu, a to ujedno obuhvaća i poučavanje o baštinskim temama te poticanje razvoja kulturnog i nacionalnog identiteta. *Svrha domene C jest razvoj svijesti o pripadanju i vlastitoj ulozi u društvu, razumijevanje odnosa pojedinca i društva. Učenici se potiču na aktivan i konstruktivan doprinos skupini, školi i zajednici te prihvaćanje društvenih normi i pravila. Učenici razvijaju svijest o svojoj kulturi te poštuju kulturu svoje i drugih zajednica (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne škole i gimnazije, 2019. MZOO).* Korelacija s drugim predmetima i interdisciplinarnost, a time i realizacija međupredmetnih tema zahtijevaju dodatni angažman učitelja i njihovu međusobnu suradnju što je često, bez obzira na preporuke kurikuluma međupredmetnih tema, u praksi teže ostvarivo upravo zbog nedostatka suradničkih odnosa. Time dolazimo do nastavnog predmeta Hrvatski jezik.

Jedan od odgojno-obrazovnih ciljeva predmeta Hrvatski jezik je:

„učenik razvija vlastiti jezično-kulturni identitet komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika, poštuje različite jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti, jača nacionalni identitet i pripadnost narodu i državi upoznavanjem i njegovanjem kulturno-povijesne baštine te izgrađuje vlastiti svjetonazor i njeguje moralne i estetske vrijedno-

sti“ (*Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije, 2019. MZOO*).

Predmet Hrvatski jezik u osnovnoškolskom obrazovanju jedan je od predmeta s najvećom satnicom, točnije, u petom i šestom razredu 5 je nastavnih sati tjedno, a u sedmom i osmom razredu 4 su nastavna sata tjedno. Ta je satnica svakako premala za poučavanje materinskoga jezika te bismo se trebali ugledati na europske zemlje koje materinskom jeziku posvećuju veću satnicu i pozornost, no i ovaj broj sati pruža prostora za spominjanje baštinskih tema, kako izravno na nastavi Hrvatskoga jezika tako i međupredmetnim temama i korelacijom s drugim predmetima ukoliko za to postoji mogućnost. Nastavni predmet Hrvatski jezik također zahtijeva nastavnički angažman pri obradi baštinskih tema jer poticanje zanimanja učenika za navedene teme ovisi o kreativnosti učitelja koja se često svodi samo na udžbeničke lekcije i gotove pripreme izdavačkih kuća kao popratnih materijala tih udžbeničkih kompleta. Kurikularna reforma određuje tri obvezne sastavnice predmeta Hrvatski jezik – Hrvatski jezik i komunikacija, Književnost i stvaralaštvo, Kultura i mediji. Unutar tih sastavnica propisani su ishodi koje učitelji i učenici moraju ostvariti. Zadani ishodi pružaju mogućnost dodatnoj kreativnosti i proširivanju znanja ukoliko za to postoji interes.

Tabličnim prikazom u nastavku navedeni su ishodi povezani s baštinskim temama unutar svake sastavnice, za peti i za šesti razred osnovne škole prema Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne i srednje škole (*Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije, 2019. MZOO*).

SASTAVNICA KURIKULUMA PREDMETA HRVATSKI JEZIK	ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA
HRVATSKI JEZIK I KOMUNIKACIJA	OŠ HJ A.5.6. Učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika u užem i širem okružju	- objašnjava službenu ulogu i uporabu hrvatskoga jezika i latiničnoga pisma u Republici Hrvatskoj - razlikuje hrvatski standardni jezik od materinskoga jezika, drugoga jezika, jezika nacionalnih manjina te navodi primjere - uspoređuje vlastiti mjesni govor i narječje s hrvatskim standardnim jezikom - prepoznaje i izdvaja riječi mjesnoga govora i narječja, razgovornoga jezika te ih zamjenjuje riječima hrvatskoga standardnog jezika - razlikuje vlastiti mjesni govor i narječje od drugih govora i narječja - razvija zavičajni identitet kao dio hrvatske jezične baštine Dio sadržaja ishoda ostvaruje se u školskoj knjižnici i izvanučioničkoj nastavi, kao što su posjeti tribinama, susretima, zavičajnim muzejima i festivalima na kojima se njeguje zavičajna riječ.
KNJIŽEVNOST I STVARALAŠTVO	OŠ HJ B.5.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitoj interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.	stvara na narječju / mjesnome govoru, improvizira ili dramatizira tekst i priprema za izvedbu, izražava se pokretom i plesom, crta slikovnicu, ilustrira priču i druge uratke prema vlastitoj zamisli
KULTURA I MEDIJI	OŠ HJ C.5.3. Učenik posjećuje kulturne događaje u fizičkome i virtualnome okružju	- posjet institucijama: knjižnice, muzeji, ateljeri, umjetničke radionice, instituti, zavodi - posjet festivalima: književni, filmski, znanstveni, obrazovni, tradicijski - posjet tribinama i susreti s književnicima i autorima različitih područja djelovanja - sudjelovanje u radionicama različitih sadržaja i posjet izložbama

Tablica 1: Ishodi povezani s baštinskim temama u petome razredu osnovne škole

SASTAVNICA KURIKULUMA PREDMETA HRVATSKI JEZIK	ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHOD	RAZRADA ISHODA
HRVATSKI JEZIK I KOMUNIKACIJA	OŠ HJ A.6.6. Učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika kroz hrvatsku povijest.	• prepoznaje hrvatska narječja i govore • upoznaje se s pojmovima trojezičnosti (staroslavenski, starohrvatski i latinski) i tropismenosti (glagoljica, hrvatska cirilica/bosančica, latinica) kroz hrvatsku povijest • upoznaje se sa spomenicima hrvatske srednjovjekovne pismenosti i Prvotiskom
KNJIŽEVNOST I STVARALAŠTVO	OŠ HJ B.6.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitoj interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.	• oblikuje uratke u kojima dolazi do izražaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje na temelju jezičnih vještina • snima fotografije prema motivima, snima kratke filmove (isječke), osmišljava kostime i scenografiju, organizira kvizove, oblikuje glagoljično pismo različitim likovnim tehnikama i stvara druge uratke prema vlastitoj zamisli
KULTURA I MEDIJI	OŠ HJ C.6.3. Učenik posjećuje kulturne događaje u fizičkome i virtualnome okružju	• posjet kazalištu: kazališne predstave; programi kojima se predstavlja organizacija rada kazališta, rad na predstavi i njihovi sudionici • odlazak u kino i kinoteke • posjet medijskim kućama (radijske i televizijske postaje, novinske i izdavačke kuće) • posjet institucijama: knjižnice, muzeji, ateljeri, umjetničke radionice, instituti, zavodi • posjet festivalima: književni, filmski, znanstveni, obrazovni, tradicijski • posjet tribinama i susreti s književnicima i autorima različitih područja djelovanja • sudjelovanje u radionicama različitih sadržaja • posjet izložbama • posjet predavanjima u fizičkome i digitalnome okružju • sudjelovanje u projektima • posjet internetskim sadržajima: internetske izložbe, internetske učionice, kulturni portali

Tablica 2: Ishodi povezani s baštinskim temama u šestome razredu osnovne škole

4. NEMATERIJALNE BAŠTINSKE TEME U UDŽBENIČKIM KOMPLETIMA NASTAVNOGA PREDMETA HRVATSKI JEZIK

Donošenjem novog kurikulumu, izdavačke kuće izdale su nove udžbeničke komplete za predmet Hrvatski jezik. Reforma je donijela i važnu promjenu pri odabiru udžbenika. Udžbenički komplet za Hrvatski jezik sastoji se od čitanke i od udžbenika u kojem se obrađuju jezične jedinice. Do reforme učitelji su mogli kombinirati čitanke i udžbenike različitih izdavača, a nakon reforme i novog kurikulumu biraju se isključivo kompleti jedne izdavačke kuće. Ta je odluka poprilično ograničila odabir učitelja i na neki način uvjetovala odabir polaznih tekstova te načine obrade pojedinih jedinica. Ovaj rad analizira udžbeničke komplete za nastavni predmet Hrvatski jezik i književnost te utvrđuje pojavnost nematerijalnih baštinskih tema, kulture i običaja hrvatskih krajeva. Utvrđuje pojavnost nematerijalnih baštinskih tema na razini lingvometodičkih i literarnih predložaka te na razini metodičkog instrumentarija predloženog za obradu ili interpretaciju pojedine nastavne jedinice. Također, utvrđuje kvalitativnu i kvantitativnu pojavnost sadržaja koji se odnose na nematerijalnu baštinu, kulturu i običaje Hrvatske. Analizirana su četiri udžbenička kompleta (četiri čitanke i četiri udžbenika jezika) koji se primjenjuju u predmetnoj nastavi Hrvatskoga jezika za peti i šesti razred, a koji su odobreni od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja 2019. godine. To su udžbenički kompleti izdavačkih kuća Školska knjiga, Profil Klett, Alfa, Ljevak.¹ Tabličnim prikazom navedeni su nazivi pojedinih udžbenika po razredima te su navedena imena autora.

IZDAVAČ	NAZIV UDŽBENIKA I AUTORI	AUTORI
Školska knjiga	• Snaga riječi 5, hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole	• Anita Šojat
	• Naš hrvatski 5, udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole	• Anita Šojat

¹ U dosadašnjoj literaturi temu zastupljenosti baštinskih tema, odnosno zastupljenosti dijalektalne književnosti u udžbenicima Hrvatskoga jezika obradile su Petrović, Brač (2008), Berbić-Kolar, Matić (2012), Berbić-Kolar (2015), Berbić-Kolar, Čorković (2017).

Profil Klett	- Petica, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole - Hrvatski za 5, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole	D. Greblički-Miculinić, D. Grbaš Jakšić, K. Matošević E. Družijanić-Hajdarević, D. Greblički-Miculinić, K. Matošević, Z. Romić
Alfa	- Hrvatska riječ 5, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole - Hrvatske jezične niti, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole	- Bežen, L. Vešligaj, K. Dilica, A. Katić, I. Randić-Đorđević S. Miloloža, R. Cikuša, D. Šimić, B. Petrović
Ljevak	- Hrvatska čitanka 5, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole - Hrvatska krijesnica 5, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole	M. Jukuć, S. Kovač, I. Kraševac S. Kovač, M. Jukić

Tablica 3: ANALIZIRANI UDŽBENIČKI KOMPLETI ZA PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

IZDAVAČ	NAZIV UDŽBENIKA I AUTORI	AUTORI
Školska knjiga	- Snaga riječi 6, hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole - Naš hrvatski 6, udžbenik hrvatskoga jezika u šestome razredu osnovne škole	- Anita Šojat - Anita Šojat
Profil Klett	- Šestica, čitanka iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole - Hrvatski za 6, udžbenik iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole	D. Greblički-Miculinić, K. Matošević, L. Sykora-Nagy, D. Tavas E. Družijanić-Hajdarević, N. Jurić-Stanković, G. Lovrenčić-Rojc, V. Lugomer, L. Sykora-Nagy, Z. Romić

Alfa	• Hrvatska riječ 5, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole • Hrvatske jezične niti, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole	• L. Vešligaj, A. Katić, K. Dilica, D. Mirt • S. Miloloža, I. Randić-Đorđević, D. Šimić, B. Petrović
Ljevak	• Hrvatska čitanka 5, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole • Hrvatska krijesnica 5, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole	• M. Jukuć, S. Kovač, I. Kraševac • S. Kovač, M. Jukić

Tablica 4: ANALIZIRANI UDŽBENIČKI KOMPLETI ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

5. ANALIZA UDŽBENIČKIH KOMPLETA ZA PETI I ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

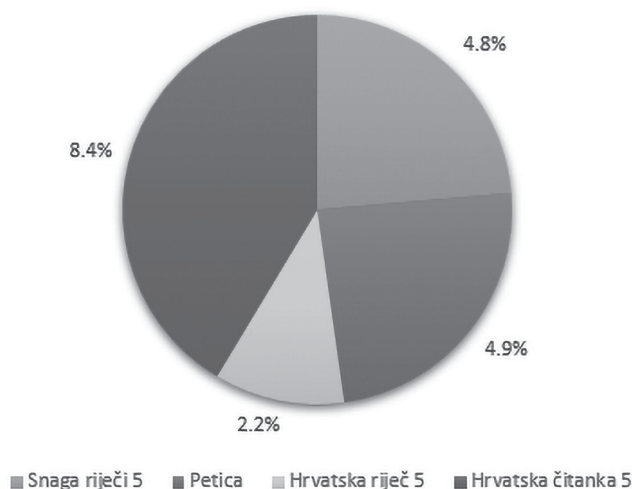
Analiza udžbeničkih kompleta donosi usporedbu čitanki i usporedbu udžbenika kojima se obrađuje jezično gradivo. Prilikom analize čitanki posebna se pozornost posvetila udjelu tekstova dijalektalne književnosti prema ukupnom broju tekstova. Analizirala se pojavnost ostalih nematerijalnih baštinskih tema u tekstovima te radionicama i zadacima. Pri analizi udžbenika za hrvatski jezik analizirala se pojavnost nematerijalnih baštinskih tema u lingvometodičkim predlošcima te način obrade jedinica hrvatski dijalekti i narječja te povijest hrvatskoga jezika, izravno povezanih s hrvatskom nematerijalnom baštinom.

5.1. ANALIZA ČITANKI ZA PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

5.1.1. ZASTUPLJENOST DIJALEKTALNIH TEKSTOVA

NAZIV ČITANKE	UKUPAN BROJ TEK- STOVA	BROJ DIJALEK- TALNIH TEKSTOVA	POSTOTAK DIJALEK- TALNIH TEKSTOVA	POPIS DIJALEKTALNIH DJELA I KNJIŽEVNI ROD
Snaga riječi 5	62	3	4,8%	Miroslav D. Dravski: Moja Podravina (lirika) Fran Galović: Višnje (lirika) Mate Balota: Pramaliće (lirika)
Petica	61	3	4,9%	Dragutin Domjanić: Tičica i ja (lirika) Drago Gervais: Pipa (lirika) Mate Zlatko Damjanović: Koleba (lirika)
Hrvatska riječ 5	131	3	2,2%	Drago Gervais: Na ribah (lirika) Dragutin Domjanić: Božić (lirika) Mirko Sanković: Ličanin u prirodi (epika)
Hrvatska čitanka 5	71	6	8,4%	Marija Novak: Noć (lirika) Tonči Petrasov Marović: Puka sirotinja (lirika) Mirko Sanković: Zima (lirika) Dragutin Domjanić: Kaj (lirika) Vanja Raduš: Prva rič što sam je čuo (lirika) Zlata Kolarić-Kišur: Kad knjige udare u glavu (dra- ma, igrokaz)

Tablica 5: Tablični prikaz zastupljenosti dijalektalnih tekstova prema ukupnom broju tekstova u čitanci

Slika 1: Grafički prikaz postotka zastupljenosti dijalektalnih tekstova prema ukupnom broju tekstova u čitanci

Analiza zastupljenosti dijalektalnih tekstova pokazuje mali postotak tekstova, a najveći broj tekstova pripada lirskom izričaju. U čitankama su najčešće lirske dijalektalne pjesme obrađene usporedno s ciljem uspoređivanja razlika u dijalektima i govorima. Pri interpretaciji dijalektalnog lirskog pjesništva definiran je i pojam dijalektalne književnosti u svim čitankama s minimalnim razlikama u konstrukciji definicije.

5.1.2. POJAVNOST NEMATERIJALNIH BAŠTINSKIH TEMA U OSTALIM TEKSTOVIMA

U čitankama svih izdavača obrađuju se lirske vrste, a jedna od njih je i himna. Sve čitanke imaju definiciju himne te kao književni predložak himnu Republike Hrvatske (Antun Mihanović, Lijepa naša domovino). Čitanka *Petice* (Profil Klett) uz tekst himne ima i fotografiju Spomenika hrvatskoj himni u Zelenjaku koji je podignut 1935. godine dok ostale čitanke imaju ilustracije nekih od simbola Hrvatske.

Čitanke pod zajedničkim nazivom *Snaga riječi* (Školska knjiga) poznate su po svojim mjesečnim projektima koji potiču kreativnost i dodatni rad učenika ovisno o temi. U čitanci *Snaga riječi 5* jedan od projekata nosi naslov Lijepa naša. U tom projektu učenici odabiru jednu od zemalja svijeta koju će prezentacijom predstaviti s posebnim naglaskom na kulturu i običaje. Jedna

od odabranih zemalja unutar razreda mora biti i Hrvatska te se tim zadatkom pruža mogućnost samostalnog istraživanja baštinskih tema. Dijalektalne pjesme navedene u tabličnom prikazu obrađuju se usporedno s definiranjem dijalektalne lirike, ali bez dodatnih istraživačkih zadataka.

Čitanka pod nazivom *Petica* (Profil Klett) sadrži poglavlje *Dani i blagdani* u kojem se nalazi lirska pjesma Josipa Prudensa, *Stoljetni kalendar*. Pjesma je povezana s neknjiževnim tekstom *Vučedolski kalendar – najstariji kalendar u Europi*. Jedno poglavlje neknjiževnih tekstova naziva se *Tradicionalni božićni običaji*. Kratki neknjiževni tekstovi s popratnim fotografijama opisuju poznate običaje iz svih krajeva Hrvatske – sjeverna Hrvatska (kolač bidra i ukrašavanje stola), Slavonija (unos slame u kuću s tradicionalnim riječima koje se govore za trajanja obreda), Hvar (običaj postavljanja tri maslinova badnjaka). U poglavlju Mjesni govori u pjesmi uspoređuju se tri dijalektalne pjesme s detaljnim rječnikom nepoznatih riječi, tekstom o hrvatskim narječjima i manjom kartom koja prikazuje zastupljenost narječja na teritoriju Republike Hrvatske. Čitanka ima i posebnu stranicu posvećenu hrvatskome jeziku u kalendarima dana i blagdana pa se kratkim neknjiževnim tekstovima spominje Međunarodni dan materinjeg jezika (21. veljače), datum tiskanja prve hrvatske knjige (22. veljače 1483.), datum objave Hrvatske domovine u Danici hrvatskoj (14. ožujka 1835.) te datum objavljivanja Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika (17. ožujka 1967.). Uz te tekstove stoji i definicija materinskog jezika sa zadacima koji potiču na kreativno obilježavanje navedenih dana i datuma.

Hrvatska riječ 5 (Alfa) na početnim stranicama ima lirsku pjesmu Zvonimira Baloga, *Plitvička jezera* i uz nju popratni neknjiževni tekst o Nacionalnom parku Plitvička jezera. Taj se neknjiževni tekst veže na niz kraćih neknjiževnih tekstova koji učenike upoznaju sa svih osam nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj s naglaskom na njihovom očuvanju, na ekološkoj dimenziji kao i na kulturološkoj dimenziji takvoga bogatstva. Neknjiževni tekstovi pod zajedničkim nazivom *Blagdani u svijetu – baštinska multikulturalnost* opisuje blagdanske običaje raznih naroda i religija uključujući i hrvatske običaje. Tim se tekstom njeguje nacionalna baština, ali i razvija poštovanje i prihvaćanje tuđih narodnih običaja i kultura. Ranije navedene dijalektalne pjesme obrađuju se zasebno, samostalnim, a ne usporednim interpretacijama. Ova čitanka sadrži i prozni tekst na štokavskom dijalektu (Mirko Sanković, Ličanin u prirodi) s detaljnim rječnikom nepoznatih izraza. Jedan od zanimljivih zadataka je istraživački zadatak kojim se potiče na otkrivanje ugroženih biljnih i životinjskih vrsta te takav zadatak pruža izvrsnu mogućnost korelacije hrvatskoga jezika i prirode, a ujedno spominje dio baštine povezan s prirodom. U poglavlju *Istražujemo i razlikujemo medije i kulturne događaje*

učenici upoznaju folklorni ansambl Lado u neknjiževnom tekstu *Lado – putujući muzej*. Nekoliko manjih tekstova o povijesti i nastanku ansambla, o zanimljivostima i značenju same arhaične slavenske riječi *lado* okružuje niz fotografija na kojima su prikazane različite narodne nošnje. Zadatci potiču na dodatna istraživanja folklorne tradicije u Hrvatskoj, ovisno o mjestu u kojem se učenik nalazi. To poglavlje sadrži i tekst *Kako je nastala Ivanina kuća bajke* kojim se učenici upoznaju s kućom Ivane Brlić-Mažuranić uz mogućnost virtualnog posjeta muzeju.

Hrvatska čitanka 5 (Ljevak) na samom početku ima poglavlje *Identitet i multikulturalnost* u kojem se uz kraći tekst nalaze brojne fotografije (zastava, sportaši, nošnja, zvončari, čipka, alka) te potiče učenike na samostalno zaključivanje što je identitet. Dijalektalne pjesme se u ovoj čitanci interpretiraju usporedno te se zaključuju posebnosti pojedinog dijalekta uz zadatak izrade rječnika. Pri interpretaciji lirske pjesme Dragutina Domjanića, *Kaj*, koja je u čitanci samostalna, zadaje učenicima napisati prijevod pjesme na književni standardni jezik. U ovoj čitanci nalazi se i dramski tekst na razgovornom kajkavkom narječju (Zlata Kolarić-Kišur: Kad knjige udare u glavu) što predstavlja odmak od dijalektalne lirike, a svakako predstavlja izazov učenicima ukoliko se dramski tekst izvodi u razredu.

5.1.3. POJAVNOST NEMATERIJALNIH BAŠTINSKIH TEMA U UDŽBENICIMA IZ HRVATSKOGA JEZIKA ZA PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Udžbenik *Naš hrvatski 5* (Školska knjiga) počinje nastavnom jedinicom u kojoj se definira hrvatski standardni jezik te spominje da hrvatski jezik tvore standardni jezik, razgovorni jezik, jezik književnosti i hrvatska narječja te govori. Nabrojana su narječja i govori (ikavski, (i)jekavski i ekavski). Navedeno je oprimjereno vrlo skromnim izborom riječi. U ostalim udžbeničkim jedinicama nema niti tekstualne niti slikovne povezanosti s nematerijalnom kulturnom baštinom.

Udžbenik *Hrvatski za 5* (Profil) u poglavlju *Hrvatski jezik* učenike upoznaje s dijalektima i govorima hrvatskoga jezika. Svaki je dijalekt oprimjeren jednom rečenicom ispod kojih se nalazi karta Hrvatske s prikazom zastupljenosti pojedinog dijalekta. Učenici pred sobom imaju i kratki istraživački zadatak koji od njih traži imenovanje predmeta na fotografijama na njihovom mjesnom govoru. Uz to poglavlje dodana je stranica s fotografijama i nazivima nekih hrvatskih običaja i mjesta za koja su karakteristični – zvončari (Matulji), izrada drvenih igračaka (sjeverna Hrvatska), Zeleni Jura (okolica Bjelovara), izrada čipke (Pag), Ljelje (Gorjani), Sinjska alka (Sinj), Moreš-

ka (Korčula). Ovaj udžbenik jedini ima tako bogati slikovni prikaz nematerijalne baštine kojim potiče na razmišljanje o nacionalnom identitetu i daje mogućnost zadavanja brojnih kreativnih istraživačkih zadataka koji se mogu povezati s početnom jedinicom u kojoj se obrađuju hrvatski dijalekti. Jedan od kreativnih zadataka na kraju poglavlja je izrada rječnika mjesnih govora. U nastavnoj jedinici *Padeži* polazni lingvometodički predlošci nose zajednički naslov *Zanimljivosti o Hrvatskoj*, a podnaslovi tih neknjiževnih tekstova su: *Najmanji grad na svijetu*; *Fenolinda, otok dinosaura*; *Hrvatski točkasti ljepotan*; *Morske orgulje*; *Čokolada s rižom*. Iako nisu službeno dio nematerijalne baštine, ove zanimljivosti potiču učenike na upoznavanje bogatstva Republike Hrvatske. Motivacija na početku nastavne jedinice započinje rečenicom kojom se često opisuje Hrvatska: „Tako mala, a tako velika.“ Ta je rečenica odlična za poticanje kritičkog mišljenja o važnosti učenja o vrijednostima nacionalnog identiteta i kulturne baštine.

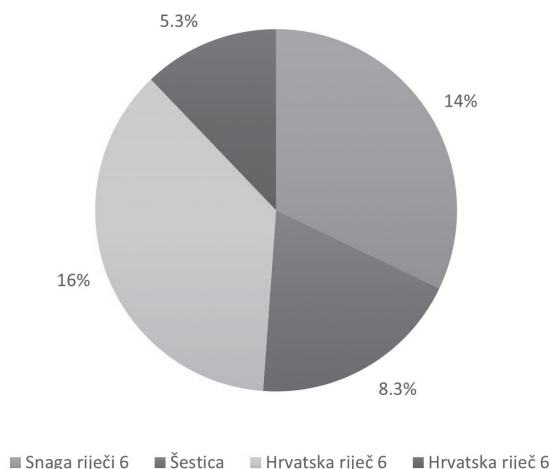
Udžbenik *Hrvatske jezične niti 5* (Alfa) razlikuje se od ostalih jezičnih udžbenika po tome što su svi lingvometodički predlošci autorski. Autorica je kreirala likove, Klaru i Filipa, a njihove su dogodovštine i istraživanja temelj polaznih tekstova. Takav način kreiranja polaznih lingvometodičkih predložaka pruža drugačiju mogućnost spominjanja nematerijalnih i općenito baštinskih tema. Tako na samom početku Filip i Klara istražuju hrvatsku baštinu terenskim istraživanjem pod nazivom *Tragom UNESCO-a u Hrvatskoj*. Ovo je jedini udžbenik koji spominje i definira pojam UNESCO, navodi primjere zaštićene materijalne i nematerijalne baštine, a njihova je usporedba prikazana i Vennovim dijagramom. U lekciji *Jezične djelatnosti i bilješke* Filip i Klara vode bilješke o zanimljivim hrvatskim mjestima, a posebno se spominje Starogradsko polje na Hvaru. Lekcija *Raznolikost hrvatskoga jezika*, u kojoj se obrađuju dijalekti i mjesni govori, započinje tekstom *I borša i ceker su torba*. Filip i Klara na plaži upoznaju prijatelje iz raznih dijelova Hrvatske, a tako upoznaju i njihove mjesne govore razgovarajući međusobno na njima. Tekst je popraćen rječnikom, ali i zanimljivim zadacima koji potiču na istraživanje mjesnih govora. U lekciji *Hrvatski jezik i dvojezičnost* spominje se Baranja i mađarska nacionalna manjina te čardaš kao dio manjinske baštine. Filip i Klara plešu čardaš, ali potiču i na upoznavanje običaja ostalih nacionalnih manjina. U lekcijama koje obrađuju sklonidbu imenica Filip i Klara odlaze na razne izlete tako da se u lekcijama spominje Park prirode Papuk, otok Lastovo i lastovski fumari, dimnjaci koji su dio baštine. Odlaze i na Brač i na Zlatni rat te u Lonjsko polje. U jednoj se lekciji spominje i manifestacija tj. škola stvaralaštva *Novigradsko proljeće*.

5.2. ANALIZA ČITANKI ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

5.2.1. ZASTUPLJENOST DIJALEKTALNIH TEKTOVA

NAZIV ČITANKE	UKUPAN BROJ TEKSTOVA	BROJ DIA- LEKTALNIH TEKSTOVA	POSTOTAK DIJALEKTALNIH TEKSTOVA	POPIS DIJALEKTALNIH DJELA I KNJIŽEVNI ROD
Snaga riječi 6	63	9	14%	Drago Gervais: Moja zemlja (lirika) Vanja Raduš: Prva rič što sam je čuo (lirika) Gustav Krklec: Zagorski vinograd (lirika) Jure Batinić: Dalmacija moja (lirika) Dobriša Cesarić: Slavonija (lirika) Pere Ljubić: None (lirika) Drago Ivanišević: Moj did (lirika) Dragutin Domjanić: Kaj (lirika) Miroslav D. Dravski: Starinske šege (lirika)
Šestica	60	5	8,3%	Ivan Goran Kovačić: Beli most (lirika) Dragutin Domjanić: Kaj ne? (lirika) Vesna Milan: Moje selo (lirika) Daniel Načinović: Burrra (lirika) Vladimir Nazor: Orač Dragočnja (epika)
Hrvatska riječ 6	61	10	16%	Drago Gervais: Tri Nonice (lirika) Vlatko Pavletić: Ikavico, naša diko (lirika) Dragutin Domjanić: Kaj (lirika) Tin Ujević: Bura na Braču (lirika) Duško Paro: Sušačanka, moja nona (lirika) Viktor Vida: Zbogom, kućo bijela (lirika) Usmena narodna: Zeleni Juraj (lirika) Usmena narodna: O, more duboko (lirika) Usmena narodna: S onu stranu Orljavice (lirika) Mate M. Miloradić: Hrvat u Gradišću (lirika)
Hrvatska čitanka 6	75	4	5,3%	Drago Gervais: Moja zemlja (lirika) Ivan Goran Kovačić: Mali pot (lirika) Drago Ivanišević: Moj did (lirika) Ivan Ernoić: Mamičina jedinica (drama, igrokaz)

Tablica 6: Tablični prikaz zastupljenosti dijalektalnih tekstova prema ukupnom broju tekstova u čitanci

Slika 2: Grafički prikaz postotka zastupljenosti dijalektalnih tekstova prema ukupnom broju tekstova u čitanci

Analiza zastupljenosti dijalektalnih tekstova pokazuje veći postotak tekstova nego u petome razredu. Najveći broj tekstova pripada lirici kao književnoj vrsti, a nerijetko iste lirske pjesme možemo pronaći u različitim čitankama. Pri interpretaciji dijalektalnog lirskog pjesništva ponavlja se definicija i pojam dijalektalne književnosti, a fokus interpretacije je doživljaj pjesme te bogaćenje vokabulara dijalektalnim izrazima.

5.2.2. POJAVNOST NEMATERIJALNIH BAŠTINSKIH TEMA U OSTALIM TEKSTOVIMA

U čitankama svih izdavača obrađuju se povjestice kao jedna od književnih vrsta propisana ishodima. U svim se čitankama tako obrađuje August Šenoa i određeni stihovi iz povjestice *Kameni svatovi*. Svim čitankama je zajedničko i nadovezivanje na udžbenike u kojima se obrađuje povijest jezika pa raznim popratnim tekstovima o glagoljičnoj baštini dopunjuju udžbenike.

Čitanka *Snaga riječi 6* (Školska knjiga) u poglavlju *Naša zemlja* predlaže provedbu projekta *Glagoljični sajam*. Cilj je izrada raznih suvenira inspiriranih glagoljicom te njihova prodaja na nekoj od školskih manifestacija. Ovaj

projekt, osim što njeguje hrvatsku baštinu, potiče kreativnost i poduzetnički duh. U tom se poglavlju nalaze ranije nabrojane pjesme pisane dijalektima, ali i pjesme Augusta Šenoe, *Zagrebu* i Jure Batinića, *Dalmacija moja* koje nisu pisane dijalektima. Sve su lirske pjesme popraćene bogatim fotografijama prirodnih ljepota Hrvatske. U tom poglavlju nalaze se i dva neknjiževna teksta koja se bave poviješću hrvatskoga jezika. To je tekst Darka Žubrinića, *Bašćanska ploča* te tekst Josipa Bratulića i Stjepana Damjanovića, *Počeci tiskarstva i inkunabule*. Brojne poveznice na mrežne stranice potiču učenike na dodatno istraživanje o povijesti hrvatskih pisama, a kreativni zadatci uključuju pisanje glagoljicom. Prozni tekstovi ne spominju i ne tematiziraju baštinske teme, a u poglavlju Kultura i mediji nema nikakve poveznice s kulturnom baštinom. Dodatni zadatak pri interpretaciji lirske pjesme Božice Jelušić, *Dobrodošlica Božiću* spominje narodne običaje kraja i poziva na istraživanje istih u krajevima gdje se učenici nalaze.

Čitanka *Šestica* (Profil Klett), osim navedenih dijalektalnih djela, sadrži dva prozna teksta koji spominju tradiciju (slavenska vjerovanja i bogove te legende o nastanku nekih istarskih imena), ali ne i službenu nematerijalnu baštinu. U šestome razredu obrađuju se mitovi i legende pa su autori odabrali naše područje i naše legende kao polazne tekstove što je svakako adekvatan odabir s obzirom na kulturno bogatstvo mitova, legendi i priča usmene književnosti koje su kasnije ili zapisane ili prepričane. Tekst Tomislava Matića: *Perunovo svetište na Učki, sjena gromovnika* govori o starim slavenskim bogovima te mitovima i legendama o njima. Poglavlje *Otkrij svoju baštinu* potiče na dodatno istraživanje i čitanje legendi i predaja Republike Hrvatske tako što je navedena legenda uz crtež ili fotografiju, a učenici sami istražuju sadržaje – *Zmaj iz Klanječkog jezera u Hrvatskome zagorju*, *Div iz Paklenice na Velebitu*, *Vedi – bilogorski divovi*, *Legenda o zmijama i izgubljenome blagu*, *Picoki*, *Div Klek*, *Svjećice i Polnoćnjak*, *Dragojlov brijeg u Baranji*, *Kako su nastala Plitvička jezera*. Legende, iako nisu službeno na listi nematerijalne baštine, svakako su bogatstvo hrvatske usmene književnosti i dokaz da se jedinica legende i mitovi može obrađivati književnim predlošcima naše nacionalne književne ostavštine.

Čitanka *Hrvatska riječ 6* (Alfa) ima najveći broj dijalektalnih djela. Važno je izdvojiti usmene narodne lirske pjesme (*Zeleni Juraj*; *O, more duboko*; *S onu stranu Orlovice*) koje se obrađuju usporedno te tako potiču učenike na promišljanje o narodnim usmenim lirskim pjesmama iz raznih dijelova Hrvatske i usporedbu mjesnih govora. Tekst Vanje Pleše, *Županja – kolijevka tenisa i nogometa*, upoznaje učenike s tradicijom nogometa i tenisa u Županji uz fotografiju županijske lopte kao suvenira. Kreativni zadatci uz ovaj tekst potiču učenike na osmišljavanje suvenira svoga kraja i izradu turističke ra-

zgleđnice mjesta u kojem žive, a koja može biti prezentacija ili video uradak. Dva prozna teksta tematiziraju početke hrvatske pismenosti s nekoliko istraživačkih zadataka – jedan je ulomak iz biografije Konstantina Ćirila, *Na vodi se ne može pisati*, a drugi je neknjiževni znanstveni tekst o glagoljici, nastanku i tradiciji glagoljaštva te nastanku tiskara u Hrvatskoj (*U početku bijaše kamen*). Jedna od stvaralačkih radionica nosi naziv *U svijetu glagoljice* i predlaže razne kreativne zadatke kojima učenici upoznaju i upotrebljavaju glagoljično pismo. Dio radionice je i poglavlje – *Putujte, doživite, naučite* – u kojem su nabrojane lokacije na kojima učenici diljem Hrvatske mogu upoznati povijest glagoljice (Zagreb – HAZU, NSK, Zagrebačka katedrala; Krk – Jurandvor, Bašćanska staza glagoljice, Franjevački samostan n Košljunu, Vrbnik; Istra – Aleja glagoljaša; Slavonija – Lovčić kod Slavonskog Broda, Brodski Drenovac). Spominje se i Dan glagoljice i glagoljaštva, a učenike se potiče na kreativne ideje za obilježavanje. Iduća zanimljiva stvaralačka radionica nosi naziv *Za hrvatskim stolom – radionica o hrvatskim narječjima*. Ta radionica pruža malu kulinarsku putovnicu hrvatskim krajevima te na fotografijama prikazuje specijalitete pojedinih područja, ali i recepte pisane mjesnim govorima. Učenike se potiče da razvrstaju recepte prema dijalektima i prisjete se obilježja pojedinog narječja što su obrađivali ranije. Nadalje, poziva ih se na upotpunjavanje kuharice vlastitim mjesnim receptima koje mogu ispisati ili pak snimiti izradu navedenog jela. U čitanci se nalazi i usmena narodna pjesma *Radujte se, narodi* sa istraživačkim zadacima o božićnim običajima te pjesma *Uskrs* s tekstom o uskršnjim običajima hrvatskih krajeva. Zanimljiv odabir koji nije viđen u ostalim čitankama je pjesma Mate Meršića Miloradića, *Hrvat u Gradišću* te kratki uvodni tekst o Hrvatima u Gradišću. Tako učenici upoznaju gradišćanske Hrvate, njihov jezik i kulturu, a potiče ih se i na dodatno istraživanje. Treba izdvojiti i tekst Luke Paljetka, *Luka*, koji opisuje Dubrovnik uz fotografije turističkih točaka Dubrovnika. Učenike se potiče na istraživanje dubrovačke političke i književne povijesti. Kao prijedlog posjete muzeju, uživo ili virtulano, autorice predlažu posjet Kući Šenoa uz poratne književne i neknjiževne tekstove.

Hrvatska čitanka 6 (Ljevak) sadrži tri dijalektalne pjesme koje se interpretiraju zajedno, a zanimljiv je i kajkavski igrokaz *Mamičina jedinica*. Igrokazi pisani dijalektima zanimljivi su učenicima jer im predstavljaju izazov ukoliko se igrokazi izvode u razredima. U čitanci se nalazi ulomak iz romana Krunoslava Mikulana, *Zmaj ispod staroga grada*. To je roman koji tematizira pronalazak tajnog prolaza u zidinama Staroga grada Zrinskih u Čakovcu. Osim što tematizira legendu o zmaju, potiče na istraživanje glagoljičkih natpisa, runa, ali i na otkrivanje značenja imena glavnih likova (Vatroslav, Morana). Poglavlje *Ja i mi počinjemo temom za razgovor – Naša je baština naše*

zajedničko mi. Poticaj za razgovor o baštini i kulturi je i fotografija murala s motivom lepoglavske čipke autorice NeSpoon koji se nalazi u Sisku. Učenike se potiče na proučavanje baštinskih motiva kojim bi predstavili svoju baštinu i zamišljanje crtanja motiva u obliku murala. Tekst Nade Mihaljević, *Priča Bašćanske ploče*, govori o povijesti pismenosti i nastanku glagoljice te donosi tekst Bašćanske ploče koji se inače češće nalazi u jezičnim udžbenicima. Glagoljicu tematizira i tekst Daniela Načinovića, *Putovanje u Roč*, u kojem učenici upoznaju žakana Jurijsa i Aleja glagoljaša. Uz pjesmu Druge Gervaisa, *Moja zemlja*, nalazi se i neknjiževni tekst o Parku prirode Učka.

5.2.3. POJAVNOST NEMATERIJALNIH BAŠTINSKIH TEMA U UDŽBENICIMA IZ HRVATSKOGA JEZIKA ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Povijest hrvatskoga jezika, početci pismenosti i prvi spomenici pismenosti u Hrvata te narječja hrvatskoga jezika kurikulumom su propisane teme u šestome razredu osnovne škole. Dok čitanke te teme obrađuju raznolikim tekstovima, u udžbenicima za jezik nema velike razlike u oblikovanju lekcija. Razlika je u broju stranica posvećenim tim temama. Udžbenik *Hrvatske jezične niti 6* (Alfa) posvetio je 30 stranica zadanim temama, udžbenik *Šestica* (Profil Klett) posvetio je 16 stranica, a udžbenici *Hrvatska krijesnica 6* (Ljevak) i *Naš hrvatski 6* (Školska knjiga) 10 stranica. Sva četiri udžbenika nude zanimljive tekstove i fotografije kojima nastavnik može ostvariti zadane ishode i potaknuti učenike na dodatni istraživački rad. Osvrt na glagoljicu u sadašnjosti kratkim tekstom ima udžbenik *Šestica* u kojem se spominju novčanice i videoigrica, ali, nažalost, ne i rukotvorine ili svijet mode koji su popularizirali glagoljicu. Tekstovi u udžbenicima *Naš hrvatski 6* i *Šestica* su enciklopedijskog tipa s nizom činjenica koje su oduvijek zastupljene u udžbenicima te nema posebne inovativnosti u obradi nastavne jedinice. U udžbeniku *Hrvatska krijesnica 6* fokus je na vizualnoj obradi lekcije te se u njemu nalaze lente vremena i fotografije spomenika objavljene u formatu objave društvene mreže Instagram. Prilikom obrade hrvatskih narječja u *Hrvatskoj krijesnici 6* posebno se naglašava razlika materijalne i nematerijalne baštine tabličnim prikazom te fotografijom drvene igračke i Plitvičkih jezera. Polazni tekstovi u udžbeniku *Hrvatske jezične 6* autorskim tekstovima i avanturama Filipa i Klare prepričavaju povijest jezika ili putuju hrvatskim krajevima gdje upoznaju razne govore i narječja. Ovaj udžbenik posvetio je najveći broj stranica povijesti jezika i glagoljaštvu – stranica na kojoj je prikazan način pisanja slova, velike fotografije spomenika Aleja glagoljaša, tekst Bašćanske ploče u originalu, transliteriran i preveden. Hrvatska narječja i mjesni govori prikaza-

ni su na velikoj i detaljnoj karti dijalekata i mjesnih govora. Filip i Klara i ove godine putuju Hrvatskom pa tako obilaze neka poznatija mjesta (Medvednica, Visovac). Zaštićeni govori spominju se u čitankama *Hrvatske jezične niti 6* uz kartu i u *Hrvatskoj krijesnici 6* koja i zadaje slušni zadatak, točnije, slušanje emisije na bednjanskom govoru. Udžbenik *Šestica* sadrži zadatak kojim se potiče učenike na istraživanje uporabe narječja u svakodnevnom govoru i posjet virtualnom festivalu povezanom s dijalektima i baštinom.

6. ZAKLJUČAK

Analiza udžbeničkih kompleta za peti i šesti razred osnovne škole pokazala je da su baštinske teme nedovoljno zastupljene. Tekstovi koji tematiziraju baštinu usmjereni su na ostvarenje određenih ishoda, a izvan tih okvira baština se spominje vrlo rijetko. Baštinske teme mogu se spominjati u neknjiževnim tekstovima, projektima i dokumentarnim videozapisima te raznim istraživačkim radovima. Takvi oblici su zastupljeni u udžbenicima, ali ne u dovoljnoj mjeri. Također, samo jedan udžbenički komplet definira pojam UNESCO te pojmove materijalne i nematerijalne baštine, no, moguće da se te definicije ostavljaju za više razrede osnovne škole. Nematerijalnu baštinu treba upoznavati postupno od početka školovanja raznovrsnim tekstovima i zadacima.

Dijalektalna književnost također nije dovoljno zastupljena, učitelji i učenici bi trebali imati veći izbor dijalektalnih djela, a svakako bi dijalektalna književnost u čitankama trebala biti raznovrsnija. Analiza je pokazala da najveći broj dijalektalnih tekstova pripada lirici kao književnom rodu, a tek ponegdje nailazimo na epski ili dramski primjer. Dijalektalni tekstovi trebali bi biti i prozni, čak i noviji, moderniji kako bi učenici upoznali govorni jezik i razne mjesne govore. Svi dijalektalni tekstovi trebali bi imati kvalitetne zvučne zapise i bogate popratne rječnike.

Baštinske teme trebaju biti zastupljenije, a učitelje i učenike treba poticati na dodatni istraživački rad. Teme su spomenute u kurikulumu međupredmetnih tema te upravo taj kurikulum daje prostora raznim kreativnim idejama, suradnjama i istraživačkom radu. Ta se tematika može uvrstiti i kao izborni predmet, kao što postoji izvannastavna radionica glagoljice u nekim školama i priručnik u izdanju kuće Ljevak. Ukoliko se baštinske teme ne obrađuju onoliko važnošću kolikom je potrebno, učenici će temu i nacionalnu kulturu olako shvatiti, a prihvatiti neke pogrešne vanjske utjecaje. Naša je zemlja bogata baštinom i to bogatstvo učenici moraju upoznati u potpunosti jer na taj način to bogatstvo mogu i poštivati, cijeniti i njegovati.

IZVORI – ANALIZIRANI UDŽBENICI

- Družijanić-Hajdarević, E., Greblički-Miculinić D., Matošević, K., Romić, Z. (2019). *Hrvatski za 5*, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Družijanić-Hajdarević, E., Jurić Stanković, N., Lovrenčić-Rojc, G., Lugomer, V., Sykora-Nagy, L., Romić, Z. (2020). *Hrvatski za 6*, udžbenik iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Greblički-Miculinić, D., Grbaš Jakšić, D., Matošević K. (2019). *Petica*, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Greblički-Miculinić, D., Matošević, K., Sykora-Nagy, L., Tavas, D. (2020). *Šestica*, čitanka iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Jukuć, M., Kovač, S. (2019). *Hrvatska krijesnica 5*, udžbenik iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole. Zagreb: Ljevak.
- Jukuć, M., Kovač, S. (2019). *Hrvatska krijesnica 6*, udžbenik iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Ljevak.
- Jukuć, M., Kovač, S., Kraševac I. (2019). *Hrvatska čitanka 5*, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole. Zagreb: Ljevak.
- Jukuć, M., Kovač, S., Kraševac I. (2020). *Hrvatska čitanka 6*, čitanka iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Ljevak.
- Katić, A., Vešligaj, L., Dilica, K., Mirt, D. (2019). *Hrvatska riječ 5*, čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole. Zagreb: Alfa.
- Katić, A., Vešligaj, L., Dilica, K., Mirt, D. (2020). *Hrvatska riječ 6*, čitanka iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Alfa.
- Miloloža, S., Randić-Đorđević, I., Šimić, D., Petrović, B. (2019). *Hrvatske jezične niti 5*, udžbenik iz hrvatskoga jezika peti razred osnovne škole. Zagreb: Alfa.
- Miloloža, S., Randić-Đorđević, I., Šimić, D., Petrović, B. (2020). *Hrvatske jezične niti 6*, udžbenik iz hrvatskoga jezika šesti razred osnovne škole. Zagreb: Alfa.
- Šojat, A. (2019). *Naš hrvatski 5*, udžbenik hrvatskoga jezika u petom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Šojat, A. (2019). *Snaga riječi 5*, hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Šojat, A. (2020). *Naš hrvatski 6*, udžbenik hrvatskoga jezika u šestom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Šojat, A. (2020). *Snaga riječi 6*, hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

LITERATURA

- Berbić-Kolar, Emina i Matić, Marija (2012). „Slavonski dijalekt u udžbenicima hrvatskoga jezika u višim razredima osnovne škole“. U: *Zbornik radova Znanstvenoga skupa Slavonski dijalekt „Šokačka rič“*, ur. Anica Bilić. Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, 223–239.
- Berbić-Kolar, Emina (2015). „Zavičajni idiomi u nastavi Hrvatskoga jezika (na primjeru slavonskoga dijalekta)“. U: *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, ur. Anđa Suvala i Jasna Pandžić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 75–80.
- Berbić-Kolar, Emina i Ćorković, Josipa (2017). „Načelo zavičajnosti u nastavi hrvatskoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole“. U: *Šokačka rič 14, slavonski dijalekt izvan hrvatskih državnih granica*, Vinkovci: ZAKUD Vukovarsko-srijemske županije.
- Bežen, Ante (2002). *Udžbenik književnosti kao književnoznanstveno, metodičko i društveno pitanje*. Zagreb: Napredak.
- Bežen, Ante (2005). „Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju“, *Školski vjesnik*, 54, 183–192.
- Botica, Stipe (1995). *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*. Zagreb: Vlast. nakl.
- Carek, Rut (2004). „Nematerijalna kulturna baština – UNESCO i njegova uloga“. U: *Informatica museologica* 35, 69.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb: MZOO.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne škole i gimnazije*. Zagreb: MZOO.
- Petrović, Bernardina i Brač, Ivana (2008). „Slavonski dijalekt u udžbenicima hrvatskoga jezika i književnosti“, *Hrvatski*, god. VI, br. 2, Zagreb.
- Visinko, Karol (2014). *Čitanje – poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vrgoč, Hrvoje (2005). „Uloga škole u očuvanju i jačanju nacionalnog identiteta“. U: *Škola i obilježja hrvatske nacionalnosti: jezik, povijest, kultura, vjera*, ur. Vrgoč Hrvoje. Hrvatski pedagoško književni zbor, 12–15.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008). *Narodne novine*, 87/08.
- Žalac, Ana (2017). *Običaji i kultura hrvatskih krajeva u udžbeničkoj literaturi za Hrvatski jezik*. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.

MREŽNE POVEZNICE

- <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/kulturna-bastina-na-unesco-ovim-popisima/17251> (pristupljeno 8. 4. 2021).
- <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337> (pristupljeno 8. 4. 2021).
- <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ovu-listu-svjetske-bastine/7244> (pristupljeno 10. 4. 2021).
- <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina> (pristupljeno 10. 4. 2021).
- <https://www.istriasun.com/istra/unesco> (pristupljeno 10. 4. 2021).
- UNESCO. Konvencija za zaštitu nematerijalne kulturne baštine.
- <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e> (pristupljeno 9. 4. 2021).
- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.
- <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.htm> (pristupljeno 9. 4. 2021).

Kristina DILICA & Emina BERBIĆ-KOLAR

HERITAGE TOPICS IN TEXTBOOKS AND TEXTBOOKS OF THE SUBJECT CROATIAN LANGUAGE FOR THE FIFTH AND SIXTH GRADE OF PRIMARY SCHOOL

The paper analyzes the representation of intangible heritage of Croatia within the subject Croatian language in the 5th and 6th grade of primary school, analyzes the representation and occurrence of intangible heritage topics in literature textbooks and language textbooks, approved by the Ministry of Science and Education after the reform of education. The aim of this paper is to determine the representation of heritage topics in these textbooks and based on the results to provide guidelines for further activities that would increase heritage content within the subject Croatian language and which would give stronger emphasis on the need for such content in the basic subject. language, people and identity.

Keywords: *intangible heritage of Croatia, Croatian language, primary school, reform of education*